

Asia: VN/25525/2023

Luonnos valtioneuvoston periaatepäätökseksi kansallisesta ohjelmasta demokratian ja osallistumisen edistämiseksi (demokratiaohjelma)

Lausunnonantajan lausunto

Saate lausunnolle ja/tai koko periaatepäätösluonnosta koskevat yleiset huomiot

Koko demokraattisen yhteiskunnan perusta on se, että kansalaiset kiinnostuvat ja osallistuvat, pääsevät vaikuttamaan ja saavat äänensä kuuluviin. Jotta rauha säilyy ja eriarvoistumisen kokemus vähenee, tarvitaan avointa, dialogista ja toisia kunnioittavaa keskustelukulttuuria, jossa pyritään aitoon ymmärrykseen ja toisten näkökulmia kunnioittavaan kohtaamiseen. Yhdenvertainen yhteiskunta antaa kakkien äänelle mahdollisuuden tulla kuulluksi. Myös vähemmistöt ja heikommassa asemassa olevat tulee huomioida. Edustuksellinen demokratia ei aina kuitenkaan edusta aidosti ihan kaikkia.

LUKU 3.1 Edistämme äänestysaktiivisuutta

Yleiset huomiot

Tavoitteena tärkeä, sillä kansan edustajat käyttävät kansan ääntä. Tarvitaan edustajia, jotka ovat perillä erilaisista arjen todellisuuksista. Jos äänestys alkaa olemaan vain ”parempiosaisen” yhteiskunnallisesti aktiivisten kantasuomalaisten harrastus, voi myös edustus alkaa vinoutumaan.

Tavoitelinjalus 1: Etsimme keinoja lisätä erityisesti nuorten äänestysaktiivisuutta sekä tasoittaa väestöryhmien ja alueiden välillä havaittuja eroja äänestysaktiivisuudessa ja pysäyttää eriytymiskehitys.

Nuoret ovat älykkäitä, yhteiskunnallisesti kriittisiä ja meidän tulevaisuus. Demokratian perusta on saada myös nuoret kiinnostumaan.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- ymmärrettävä ja saavutettava vaalitiedotus ja -viestintä,
- äänestyspaikkojen saavutettavuuden ja esteettömyyden varmistaminen,
- kuntien kannustaminen kuulemaan nuoria ja huomioimaan eri ikäryhmiä äänestyspaikkojen sijoittelussa,

- **yhteistyö kansalaisjärjestöjen ja muiden keskeisten sidosryhmien kanssa erityisesti ensi kertaa äänestävien nuorten aikuisten ja muita heikommassa asemassa olevien äänioikeutettujen tavoittamiseksi.**

Kansalaisjärjestöt ja toisen asteen oppilaitokset ovat hyviä yhteistyökumppaneita. Uskon suoraan vuorovaikutukseen ja koko demokraattisen järjestelmän selittämiseen innostavalla ja ymmärrettävällä tavalla. Ehkäpä tähän voisi vielä kytkeä TE-palvelut/toimipisteet. Äänestyspisteitä paikkoihin, jossa tavoiteltavat asiakasryhmät liikkuvat.

Tavoitelinjaus 2: Lisäämme lasten ja nuorten mahdollisuuksia saada tietoa vapaiden vaalien merkityksestä ja harjoitella äänestämistä.

Koulu on hyvä pohja kylvää siemen yhteiskunnalliseen kiinnostukseen aitojen vaikuttamisen kokemusten kautta.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **yhteistyö ja vuorovaikutus valtioneuvoston, hyvinvointialueiden ja kuntien, kirjastojen, koulujen, oppilaitosten ja kolmannen sektorin toimijoiden kesken,**
- **lapsi- ja nuoriystävällisen, saavutettavan, ymmärrettävän ja puoluepoliittisesti neutraalin tiedon tuottaminen ja viestintä vaaleista, eri hallintotasojen tehtävistä, puolueiden arvoista ja äänestämisestä niissä kanavissa missä lapset ja nuoret viettävät aikaansa ja osana demokratiakasvatusta.**

-

LUKU 3.2 Vahvistamme lasten ja nuorten osallisuutta

Yleiset huomiot

Lapset ja nuoret ovat tulevaisuus. Heidän osallisuuden kokemuksensa on merkittävä pohja hyvinvoivalle tulevalle ikäpolvelle. evaisuus. Heidän osallisuuden kokemuksensa on merkittävä pohja hyvinvoivalle tulevalle ikäpolvelle.

Tavoitelinjaus 3: Vahvistamme kuntien ja hyvinvointialueiden nuorisovaltuustojen asemaa sekä yhteistyötä ja vuorovaikutusta muiden lapsia ja nuoria edustavien toimielinten, kuten oppilas- ja opiskelijakuntien, ja haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten parissa työskentelevien toimijoiden kanssa.

Tärkeää on myös varmistaa kunnolliset resurssit nuorisovaltuustojen, sekä oppilas- ja opiskelijakuntien toiminnalle. Nuoret vasta harjoittelevat yhteiskunnallista vaikuttamista ja tarvitsevat siihen paljon asianmukaista tukea ja innostamista. On myös luotava olosuhteet, joissa nuorten ääntä ja ajatuksia kuunnellaan avoimesti ja arvostavasti.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **kuntalain ja hyvinvointialuelain toimivuuden arviointi nuorisovaltuustoja koskevien säännösten osalta,**
- **tuki ja koulutus kuntien, hyvinvointialueiden sekä koulujen ja oppilaitosten henkilöstölle niin yleissivistävässä kuin ammatillisessa koulutuksessa.**

Tuki ja koulutus on tärkeää. Yhtä lailla myös poliittinen ohjaus siihen suuntaan, että kaikki ikä- ja asukasryhmät on huomioitava päätöksentekoprosesseissa.

Tavoitelinjaus 4: Vahvistamme lapsi- ja nuoriystävällistä osallistumista ja kuulemista heitä itseään koskevissa asioissa.

Tärkeä toimintatapa, johon voimme aktiivisesti ja määrätietoisesti pyrkiä enemmän ja enemmän.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **lasten ja nuorten kuulemisen ja osallistumisen merkityksen painottaminen avoimen lainvalmisteluprosessin kehittämisessä,**
- **viranhaltijoiden tukeminen ja kuulemis- ja vuorovaikutusosaamisen lisääminen,**
- **jo olemassa olevien lasten ja nuorten osallistumisen ja kuulemisen rakenteiden tehokkaampi hyödyntäminen valmistelussa ja päätöksenteossa,**
- **hyvien käytänteiden kokoaminen ja levittäminen,**
- **osallistumis- ja kuulemistoimien vaikuttavuuden arvioinnin, mittaamisen ja seurannan kehittäminen sekä sidosryhmäviestintä osallistumisen tuloksista.**

Pidän tärkeänä juuri tapoja ja menetelmiä, joilla lapsia ja nuoria kuullaan ja kohdellaan prosesseissa. Lisäksi tulee huolehtia siitä, että asiat, joissa heitä kuullaan ovat sellaisia, että myös vaikutukset voidaan varmistaa. (Näennäiskuuleminen nakertaa luottamusta kovin nopeasti.)

Uskon, että yhteiskunnallisesti olisi paljon sellaisia asioita, joita lapset ja nuoret voisivat valmistella ja päättää omassa arjessaan. Tätä osallisuutta lisää kokeiluun avoimesti ja ennakkoluulottomasti.

LUKU 3.3 Kehitämme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyviä käytäntöjä

Yleiset huomiot

Ihmisoikeuksien toteutuminen ja yhdenvertainen kohtelu yhteiskunnassa ovat tärkeitä asioita ja vaativat jatkuvaa huomiota.

Tavoitelinjaus 5: Vahvistamme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen jatkumoa eri kouluasteiden välillä varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle ja tiivistämme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kansallisen tason yhteistyötä, koordinointia ja seurantaa.

Pitäisin tässä mukana myös kaikki nuoriso- ja kasvatustyötä tekevät vakan ja koulumaailman ulkopuolella.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kansallisen kehittämisen koordinoinnin ja seurannan kehittämistyö yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa keskeisten toimijoiden, kuten Opettajankoulutusfoorumin, yliopistojen ja korkeakoulujen, Opetushallituksen sekä vapaan sivistystyön toimijoiden kanssa,**
- **mitattavissa olevan seurantatiedon kehittäminen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta koskevien, opetussuunnitelmien ja tutkinnon perusteissa määriteltyjen oppimistavoitteiden toteutumisesta varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja toisen asteen opetuksessa.**

-

Tavoitelinjaus 6: Parannamme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyvien käytäntöjen sekä opetusmateriaalien ja -menetelmien laatua ja saatavuutta kansallisesti.

Tässä kohdassa merkittävää on, että yhteistyötä tehdään monitoimijaisesti niin, samat päämäärät toistuvat eri tahoilla.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **jo olemassa olevien hyvien käytäntöjen, materiaalien ja menetelmien skaalaaminen ja levittäminen valtakunnallisesti varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle**
- **demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen käytännön toteuttamisvaihtoehtojen ja ratkaisumallien kehittäminen yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa keskeisten sidosryhmien, kuten kolmannen sektorin toimijoiden, vanhempien ja muiden lähiyhteisötoimijoiden kanssa.**

Hyvä nosto ottaa myös vanhemmat tarkasteluun. Vahva pohja lapsen arvomaailmaan luodaan kotona, joten tämän merkitystä ei voi jättää huomiotta.

Tavoitelinjaus 7: Vahvistamme siviilipalveluskoulutukseen, kotoutumiskoulutukseen, monikieliseen yhteiskuntaorientaatioon sekä varusmiespalvelukseen osallistuvien tietämystä ja osaamista demokratiasta.

Näissä kohderyhmissä onnistuminen toisi mukanaan isoja askelia.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **siviilipalveluskoulutuksen, kotoutumiskoulutuksen ja monikielisen yhteiskuntaorientaation sekä varusmiespalveluksen opetussuunnitelmien ja -sisältöjen tarkastelu demokratia- ja osallisuusteemojen näkökulmista.**

-

LUKU 3.4 Vahvistamme hyvän keskustelun ja mielipiteen vaihtamisen kulttuuria yhteiskunnassa

Yleiset huomiot

Tämä on kaiken pohjalla. Yhteistä ymmärrystä rakennetaan keskustelemalla avoimesti ja toisia tuomitsematta, kohtaamalla ja kuulemalla. Keskusteluissa tulee yhtä vahvasti keskittyä kuuntelemaan kuin saada oma asiansa sanotuksi. Yhteiskunnallisen keskustelun tulee olla rakentavaa ja ilmapiiriltään sellaista, että kaikki uskaltavat sanoa mielipiteensä. Tätä tulisi korostaa ja edistää vahvasti.

Tavoitelinjaus 8: Parannamme monikanavaisia osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia erilaisten alueiden ja eri väestöryhmien, erityisesti lasten ja nuorten erilaiset osallistumisen edellytykset sekä haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja nuoret huomioon ottaen.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- uudenlaisten, valtakunnallisten osallistumisen ja vaikuttamisen keinojen ja rakenteiden kehittäminen ja testaaminen,
- jo olemassa olevien osallistumisen rakenteiden vakiinnuttaminen,
- digitaalisten vaikuttamiskanavien lapsi- ja nuorisoystävällisyyden parantaminen ja niiden tunnettuuden lisääminen,
- hallinnon ja kansalaistoimijoiden ratkaisukeskeisen kumppanuuden vahvistaminen erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien väestöryhmien tavoittamiseksi sekä vuoropuhelun lisäämiseksi heitä koskevassa päätöksenteossa.

Lapset ja nuoret elävät maailmassa, jossa muutokset ovat nopeita ja ilmiöt tulevat menevät. Tämän ikäryhmän osallistaminen vaatii ketterää toimintaa ja valmiutta muutoksiin, kun niitä tarvitaan. Tänä päivänä toimiva keino voi olla huomenna jo vanha.

Tavoitelinjaus 9: Tuemme suoran kansalaisosallistumisen mallien kehittämistä ja dialogisten menetelmien käyttöönottoa päätöksentekoprosesseissa eri hallinnontasoilla.

Juuri näin! Päätöksiä tehdään usein kuntalaisten ja kansalaisten hyväksi. Uskon vahvasti siihen, että paras tieto piilee juuri arjen todellisuudessa. Ja sitä tulee hyödyntää aina, kun siihen on mahdollisuus ja sillä voidaan saavuttaa lisähyötyä. Myös avoin ja ennakkoluuloton innovointi kuntalaisten kanssa voi tuoda uusia avauksia, kun pohjalla ei ole esim. puoluepoliittisia rajoja tai vaikkapa liian tiedon tuomaa taakkaa.

Myös haastavissa asioissa dialogit ja avoin kohtaaminen lisäävät kuntalaisten luottamusta, vaikka lopputulemat eivät aina olisikaan mieleisiä. Vaikeistakin asioista tulee puhua ja siihen sopii toista kunnioittava dialoginen kohtaaminen.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- niin sanotun puntaroivan demokratian menetelmien, kuten kansalaisraatien tai -paneelien, sekä dialogisten menetelmien käyttöönotto valtioneuvoston strategisten linjausten valmistelussa ja osana olemassa olevia kuulemisen ja osallistumisen kanavia,
- kansallisten dialogien mallin jatkokehittäminen, dialogien toteuttaminen ja niiden tulosten parempi hyödyntäminen,
- paikallisesti ja alueellisesti kehitettyjen hyvien dialogikäytäntöjen ja -mallien levittäminen valtakunnallisesti,
- eduskunnan, hyvinvointialueiden ja kuntien kannustaminen puntaroivan keskustelun käyttämiseksi päätöksentekonsa tukena.

Tämä on loistava kehityskulku ns. edustuksellisen demokratian rinnalle. Edustajat ovat hyvä asia, mutta lähtökohtaisesti jo ns. paremmassa asemassa, kun ovat päässeet edustamaan ja oikeasti omaavat voimavaroja edustaa.

LUKU 3.5 Kehitämme paikallishallintoa ja varmistamme lähidemokratian toteutumisen

Yleiset huomiot

Tärkeä tavoite, vaatii paljon työtä riittävästi ja resurssia. Mahdollistaa monenlaisen kuulemisen eri asukasryhmien hyvän huomioimisen paikallisten erityispiirteiden mukaisesti.

Tavoitelinjaus 10: Seuraamme ja edistämme asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutumista hyvinvointialueilla ja kunnissa.

Tämä on hyvä. Silloin kun vaikuttamismahdollisuuksia kehitetään, on hyvä huomioida se, että tuen tarve on suuri sellaisilla vaikuttajilla, joilla tähän ei vielä ole kokemusta ja rutiinia. Lausuntojen antaminen tai mielipiteiden kertominen voi olla haastavaa ilman asianmukaista perehdytystä asiaan ja riittävää tukea. Tämä korostuu entisestään, jos on vaikkapa kielellisiä tai ymmärtämisen haasteita.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- hyvinvointialueuudistuksen vaikutusten arviointi asukkaiden ja palvelunkäyttäjien tosiasiallisiin osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksiin kunnissa ja hyvinvointialueilla sekä alueelliseen yhdenvertaisuuteen,
- alueellisen ja paikallisen demokratian kehittäminen ja osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistäminen yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

Seuranta on hyvä ja nostaa asian tärkeyden näkyväksi, ehkäpä mahdollistaa paremmin myös riittävän resurssoinnin kaikkialla.

Tavoitelinjaus 11: Tuemme demokratian ja osallistumisen näkökulmaa osana alue- ja paikallishallinnon johtamista ja päätöksentekoa.

Tämä on mielestäni tärkeää ja tuo näkyväksi paremmin sen, että työtä tehdään koko yhteiskunnan hyväksi, kuntalaisille ja kansalaisille. Asioita tulee aina johtaa, mutta myös johtaminen ja päätöksenteko voivat hyötyä laajemmasta asioiden tarkastelusta ja erilaisista näkökulmista.

Toivon aitoa ja avointa päätöksentekoa, jossa päättäjät ovat valmiita muuttamaan kantojaan ja avoimia muutoksille, jotka eivät olleet alun perin mielessä. Näennäinen osallisuus, joka ei johda ikinä mihinkään, tappaa innon osallistua. Mieliapteen kysyminen osallisuustoimena ei vielä useinkaan ole vaikuttava.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **hyvinvointialueiden ja kuntien välisen rajapinnan sekä ministeriöiden välisen työnjaon selkeyttäminen alueellisen ja paikallisen demokratian ja osallistumisen edistämiseen liittyen,**
- **asukkaiden osallistumisen tarkasteleminen johtamisen ja hallinnon kysymyksenä ja osana päätöksentekoa,**
- **tietopyynnön sekä kuntalais- ja hyvinvointialuealoitteen tunnettuuden, käytön ja kehittämisen selvittäminen,**
- **demokratiaosaamisen lisääminen julkisissa palveluissa.**

-

LUKU 3.6 Kehitämme kansallista demokratiapolitiikkaa

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 12: Jatkamme kansallisen demokratiapolitiikan johdonmukaista kehittämistä perustuen demokratianäkemykseen, jossa perusoikeudet, sananvapaus, oikeusvaltioperiaate, hyvä hallinto, kansalaisten osallistuminen ja korruption kitkeminen nähdään tärkeinä, toisistaan riippuvaisina demokratian elementteinä.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **demokratiapolitiikan nykyistä tiiviimpi ja systemaattisempi koordinaatio suhteessa esimerkiksi hallinto-, tieto-, media- ja teknologiapolitiikkatoimiin,**
- **yhteistyö akateemisen tutkimuksen kanssa demokratiapolitiikan tietoperustan ja tietoperusteisen päätöksenteon vahvistamiseksi.**

-

Tavoitelinjaus 13: Vahvistamme kansallisen demokratiapolitiikan ja demokratian edistämistoimien vaikuttavuuden arviointia, seuranta ja läpinäkyvyyttä.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- kansallisen demokratiaindikaattorityön kehittäminen,
- osallistuminen Suomen demokratian tilan arviointi- tai auditointityöhön yhteistyössä keskeisten sidosryhmien kanssa,
- hallituksen demokratiapoliittisista toimenpiteistä ja niiden vaikuttavuudesta viestiminen avoimesti, saavutettavasti ja läpinäkyvästi.

-

LUKU 3.7 Edistämme demokratiaa Euroopan unionissa ja kansainvälisesti

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 14: Edistämme demokratiaa ja ihmisoikeuksien toteutumista Euroopan unionissa ja kansainvälisesti, ja vahvistamme näin myös turvallisuutta, vakautta ja kriisinkestävyyttä.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- demokratiatoimien jatkumon, hyvän hallinnon ja avoimuuden kehittämisen sekä vaaliturvallisuustyön syventämisen edistäminen EU:ssa,
- tietoisuuden lisääminen demokratian ja kansalaisyhteiskunnan tukemiseen suunnatuista EU-rahoituslähteistä kansallisesti,
- aktiivinen vaikuttaminen Euroopan neuvoston roolin kehittämiseen demokratiakysymyksissä,
- osallistuminen Team Europe Democracy -aloitteeseen,
- kehitysyhteistyömäärärahan kohdentaminen strategisesti demokratian, oikeusvaltion, ihmisoikeuksien ja kansalaisyhteiskuntien vapaan toimitilan tukemiseksi huomioiden erityisesti niin kutsuttujen tasapainottavien tai vastapainojen instituutioiden toimintaa.

-

Tavoitelinjaus 15: Tiivistämme Suomen kansainvälisen demokratiatyön koordinoitua ja kansainvälisten demokratiasuosituksen toimeenpanon seuranta kansallisella tasolla.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **valtioneuvoston kansainvälisten demokratia-asioiden koordinaatiojärjestelmän perustaminen,**
- **kansainvälisten valvontaelinten ja järjestöjen suositusten kansalliseen toimeenpanoon panostaminen.**

-

1 Tilannekuva: Demokratian tila kansainvälisesti ja Suomessa

Yleiset huomiot

Demokratia on Suomessa vielä arvokas asia. Tämä tulee varmistaa myös tulevaisuudessa.

Esitetty tilannekuva on ajantasainen, perustuu tutkittuun tietoon ja antaa kattavan kuvan demokratian tilasta kansainvälisesti ja Suomessa

4

Tilannekuva toimii hyvänä taustoituksena periaatepäätöksessä esitettyihin linjauksiin

4

2 Demokratiapolitiikka Suomessa ja Euroopan unionissa

Yleiset huomiot

-

3 Suomen osallistuminen kansainväliseen demokratiayhteistyöhön

Yleiset huomiot

-

Pikka Hanna
Kotkan kaupunki